

Ομιλία – Εισήγηση – Διάλεξη

(Το επικοινωνιακό πλαίσιο στην παραγωγή λόγου)

Του Άρη Ιωαννίδη

Η ομιλία είναι ένα είδος προφορικού λόγου που εκφωνείται με αφορμή συγκεκριμένη περίπτωση (π.χ. στο πλαίσιο μιας εκδήλωσης), με αντικείμενο πολιτικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, επιστημονικό... και ενώπιον κοινού, στη Βουλή των Εφήβων, στο μαθητικό Συμβούλιο, σε συνέδριο, λόγος πολιτικού στο λαό κ.λπ.

Είδη της ομιλίας είναι η **εισήγηση** (εκφωνείται σε συλλογικό όργανο, περιλαμβάνει είτε προτάσεις πάνω σε συγκεκριμένο θέμα, είτε ανακοινώσεις σχετικά με συγκεκριμένο ζήτημα) και η **διάλεξη** (εκφωνείται ενώπιον εξειδικευμένου ακροατηρίου, με σκοπό την πραγμάτευση ενός εξειδικευμένου – συνήθως επιστημονικού – θέματος).

Εφόσον η ομιλία αποτελεί είδος προσχεδιασμένου προφορικού λόγου (π.χ. σε συνέδριο, συνέλευση, εκδήλωση, Δημοτικό συμβούλιο κ.λπ.) θα εκφωνηθεί σε κοινό και πρέπει οπωσδήποτε να έχει **εναρκτήρια προσφώνηση** και **καταληκτική αποφώνηση** / επιφώνηση .

Η **προσφώνηση** επιλέγεται ανάλογα με το κοινό που ορίζεται στην εκφώνηση του θέματος. Εξαρτάται άμεσα από την ιδιότητα του δέκτη και τις επιδιώξεις του πομπού και τοποθετείται στο πάνω αριστερό μέρος του κειμένου. Πρόκειται για τον εισαγωγικό χαιρετισμό που απευθύνει ο ομιλητής στο ακροατήριό του. Η προσφώνηση επιβάλλεται να είναι κλιμακωτή, δηλαδή ο πομπός απευθύνεται στο ακροατήριό του ξεκινώντας από τους πιο υψηλά ιστάμενους και προχωρώντας προς τους απλούς δέκτες.

Στον **πρόλογο** γίνεται σύντομη αναφορά στην αφορμή της ομιλίας. Βασική λειτουργία του – ανεξαρτήτως επικοινωνιακού πλαισίου – είναι η **επιγραμματική παρουσίαση του θέματος** και η **σκοπιά** από την οποία θα την αντιμετωπίσει ο ομιλητής, προσπαθώντας να κεντρίσει το ενδιαφέρον του ακροατηρίου. Παράλληλα, ο ομιλητής δηλώνει την **ιδιότητά** του.

Θέμα: Καλό είναι, λοιπόν, αφού διακρίνουμε τα δεδομένα από τα ζητούμενα του θέματος που θα μας δοθεί, να γράφουμε απευθυνόμενοι στο ακροατήριό μας με τέτοιο τρόπο που να γίνεται **κατανοητό** το θέμα που θα αναπτύξουμε στην πορεία. Αναφέρουμε δηλαδή εκ των προτέρων στο ακροατήριό μας σε ποιους μεγάλους θεματικούς άξονες θα κινηθούμε και γιατί. Θεμιτό είναι να αναφερθούμε με σεμνότητα στην ιδιότητά μας (έμμεση επίκληση στο ήθος του πομπού), εάν αυτό ήδη μας δίνεται στο θέμα. Είναι καλό επίσης να ευχαριστήσουμε τους διοργανωτές του Συνεδρίου ή της εκδήλωσης που μας τίμησαν με την πρόσκλησή τους.

Στον **επίλογο** έχουμε μία σύντομη **ανακεφαλαίωση, ευχή, συμβουλή...** Τονισμός ενός σημείου και διατύπωση συμπεράσματος, διατύπωση **ευχαριστιών, προτροπής** για το μέλλον.

Η **επιφώνηση** είναι συνήθως μια τυποποιημένη φράση που τοποθετείται πάντοτε στο κάτω δεξιό μέρος του κειμένου, με την οποία ο πομπός εκφράζει τις ευχαριστίες προς τις/τους δέκτες.

Ο πομπός χρησιμοποιεί **ύφος** που ταιριάζει στην επικοινωνιακή περίπτωση (επίσημο, οικείο, λογοτεχνικό, επιστημονικό κλπ.). Η επιλογή των τρόπων και των μέσων πειθούς (επίκληση στη λογική, στο συναίσθημα, στην αυθεντία, στο ήθος του πομπού και του δέκτη, επίθεση στο ήθος του αντιπάλου) και της γλωσσικής ποικιλίας (απλός ή επίσημος λόγος) γίνεται με κριτήριο το θέμα του λόγου και το

ακροατήριο. Πάντως, θεωρείται προτιμότερος ο συνδυασμός διάφορων τεχνικών – τρόπων πειθούς, ώστε να εξασφαλιστεί η ζωντάνια και η αμεσότητα στον λόγο, με απώτερο στόχο την προσέλκυση του ενδιαφέροντος του κοινού.

Μικτή γλώσσα. Η χρήση κατά βάση του **γ' προσώπου** στο μεγαλύτερο μέρος της ομιλίας θα προσδώσει στα λεγόμενα αντικειμενικότητα και καθολικότητα, προκειμένου να αποδοθεί με αντικειμενικό τρόπο το σοβαρό περιεχόμενό της και να μην αποβεί μια συναισθηματικού τύπου επικοινωνία. Όμως στο πλαίσιο της ομιλίας είναι αποδεκτή η χρήση του **α' και β' προσώπου**, κυρίως στον πρόλογο, όπου ο ομιλητής αναφέρει την ιδιότητά του και στα σημεία που πρέπει να δοθεί ένα κλίμα αμεσότητας και οικειότητας.

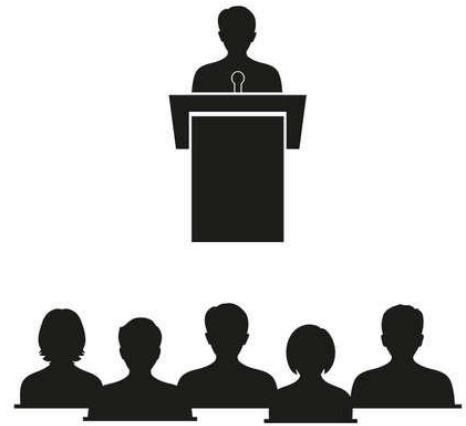
Ακολουθούνται οι ίδιες οι οδηγίες που ισχύουν για κάθε μορφή γραπτού επικοινωνιακού λόγου, όπως καθαρό γράψιμο, ευανάγνωστα γράμματα, παραγραφοποίηση...

Κύριο χαρακτηριστικό μιας ομιλίας είναι τα **στοιχεία προφορικότητας** που πρέπει να τη διακρίνουν και συνάμα να είναι ευδιάκριτα παντού. Προκειμένου να επιτευχθεί η αμεσότητα, όπως προαναφέραμε, είναι θεμιτή η χρήση όλων των ρηματικών προσώπων. Χρησιμοποιούμε, λοιπόν, το **β' πληθυντικό πρόσωπο** για να απευθυνθούμε στο σύνολο του ακροατηρίου και να προτρέψουμε, να συμβουλευόμαστε, να προτείνουμε. Παράλληλα, χρησιμοποιούμε και το **α' ενικό πρόσωπο** στην περίπτωση επιθυμούμε να προβάλουμε την άποψη ή το ήθος μας. Το **α' πληθυντικό** χρησιμοποιείται όταν θέλουμε να δείξουμε ότι έχουμε τον λόγο ως εκπρόσωποι μιας ευρύτερης ομάδας και συμμετέχουμε σε κάποιο κοινό προβληματισμό. Σπανίως, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και το **β' ενικό** σαν να απευθυνόμαστε σε κάθε ακροατή χωριστά, στην περίπτωση που προτάσσουμε μία εξομολογητική διάθεση. Περίοπτη θέση σε μία ομιλία έχουν οι **προτρεπτικές εγκλίσεις – υποτακτική και προστακτική** – όταν επιδιώκουμε να υποδείξουμε και να συμβουλευόμαστε.

Χαρακτηριστικό στοιχείο αποτελεί και ο **δεοντολογικός τόνος**, που υλοποιείται με ρήματα και εκφράσεις συναισθηματικής παρακίνησης και ηθικής επιταγής, όπως «είναι επιβεβλημένο, αποτελεί υποχρέωση κάθε πολίτη, συνιστά βασικό καθήκον όλων μας, οφείλουμε, ως προβληματιστούμε / ευαισθητοποιηθούμε, η ανθρωπιά μας υπαγορεύει...»

Στο πλαίσιο της προφορικότητας άλλωστε χρησιμοποιούμε **φραστικές και νοηματικές επαναλήψεις, μικροπερίοδο λόγο, ρητορικές ερωτήσεις, σύντομες συνθηματολογικές εκφράσεις, ελλειπτικές προτάσεις ή και προτάσεις χωρίς ρήμα** (π.χ. Αντιδράστε τώρα ... αντίδραση τώρα) αποστροφές στο κοινό, παρένθετες φράσεις (π.χ. όπως γνωρίζετε) που δείχνουν ότι ανά πάσα στιγμή απευθύνεστε στο κοινό σας, δίνοντας παράλληλα διαρκώς την αίσθηση της ομιλίας, **επανάληψη ή επαναδιατύπωση της αρχικής προσφώνησης κυρίως λίγο πριν τον επίλογό μας**, γιατί ενεργοποιεί εκ νέου το ακροατήριο, προτού τοποθετηθούμε οριστικά στο εξεταζόμενο θέμα.

Πρόκειται για ιδιαίτερα απαιτητικό είδος λόγου, καθώς προϋποθέτει **συνδυασμό προφορικότητας και αποδεικτικού λόγου**. Γι' αυτό το λόγο επικαλείται όλους τους τρόπους πειθούς, με την ιδιότητα του πειστικού λόγου. Εστιάζει περισσότερο στα **τεκμήρια** (γεγονός της επικαιρότητας, εμπειρίες του κοινού), αλλά και **συναισθηματική εμπλοκή** του κοινού, που πραγματώνεται μέσω της **περιγραφής, της αφήγησης, της συγκινησιακής γλώσσας, του χιούμορ...** Παράλληλα, άμεσος στόχος είναι η ενεργοποίηση του ακροατηρίου, κυρίως μέσω της επίκλησης στο ήθος του.

Υποδείγματα προσφωνήσεων

Οικείο / φιλικό ύφος

Αγαπημένοι φίλοι, Αγαπημένοι συμμαθητές / συμπολίτες, Φίλες και φίλοι, Φίλοι ακροατές / συμμαθητές / συμπατριώτες...

Ημιεπίσημο ύφος

Αγαπητοί φίλοι / σύνεδροι / συμπολίτες / δημότες / συνάδελφοι / ακροατές, Αγαπητά μέλη, Ακροατήριο στο σχολικό περιβάλλον → Κύριε διευθυντά – Κ. Διευθύντρια, Κύριοι καθηγητές, Αγαπητοί γονείς, φίλοι και φίλες...

Επίσημο / τυπικό ύφος

Κυρίες και κύριοι, Σεβαστοί σύνεδροι, Σεβαστά μέλη, Σεβαστοί καθηγητές, Εκλεκτοί σύνεδροι, Εκλεκτά μέλη, Αξιότιμοι κυρίες και κύριοι,

Ομιλία σε ημερίδα, συνέδριο του δήμου → Δημοτικές Αρχές = Κύριε Δήμαρχε, Αξιότιμα μέλη του δημοτικού συμβουλίου της πόλης μας, συνδημότες και συνδημότισσες...

Επιστημονική ημερίδα, διάλεξη → Κύριοι, Αγαπητοί Σύνεδροι,

Βουλή των Εφήβων, συνέδριο νέων → Αγαπητοί συνάδελφοι της βουλής

Υποδείγματα εκφράσεων για το κύριο μέρος

Οικείο / φιλικό ύφος

Δε θα μπορούσα να παραλείψω... Ασφαλώς μπορούσα ...

Επίσημο / τυπικό ύφος

Ευθύνη και χρέος όλων μας... Αναφέρομαι στους προβληματισμούς που όλοι μας έχουμε...

Υποδείγματα επιφωνήσεων

Οικείο / φιλικό ύφος

(Σας) ευχαριστώ πολύ... Σας ευχαριστώ και σας εύχομαι ό,τι καλύτερο... Σας χαιρετώ.

Ημιεπίσημο ύφος

Σας ευχαριστώ για την αμέριστη προσοχή σας... Σας ευχαριστώ θερμά... Σας ευχαριστώ

Επίσημο / τυπικό ύφος

Σας ευχαριστώ για την προσοχή (ενδιαφέρον) που επιδείξατε... Σας ευχαριστώ προκαταβολικά για την ανταπόκρισή σας...

